

Дзмітрый Дзятко

*Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка
(г. Мінск, Беларусь)*

МЕТАЛІНГВІСТЫЧНЫ КАНТЫНУУМ ЯК ЗАХОДНЫ КАМПАНАЕНТ ТЭОРЫІ ТЭРМІНАЗНАЎСТВА

Разглядаюцца асноўныя праблемныя моманты ў методыцы падрыхтоўкі і афармлення тэрміналагічных слоўнікаў і прапануецца структурнае мадэляванне на падставе тэзаўруса як аснова металінгвістычнага кантынуума.

Ключавыя словы: тэрміназнаўства; тэрмінаграфія; тэрмінасістэма; тэрмінаполе; металінгвістычны кантынуум.

На пачатку XXI ст. лінгвістыка разглядаецца як развітая навука са сваёй багатай гісторыяй, разгалінаванай сістэмай унутраных і знешніх сувязей, акрэсленых прадметам і аб'ектам даследавання. Адзначаецца пэўны экспансіянізм мовазнаўчых ідэй у псіхалогію і філасофію, логіку і тэорыю пазнання, нейралогію, кагніталогію і інш. «Дадзеныя пра мову, атрыманыя па-за межамі лінгвістыкі, уплываюць на лінгвістычны аналіз; становяцца больш заўважнымі актыўныя інтэгратыўна-дыферэнцыйныя працэсы ў лінгвістыцы і культуры (пабудова, разгортванне і праектаванне новых дысцыплін і кірункаў, такіх як сацыялінгвістыка, этналінгвістыка, псіхалінгвістыка, лінгвагнасеалогія, лінгвакагніталогія, лінгвакультуралогія і інш.); інтэнсіфікуюцца кантакты лінгвістыкі з іншымі сферамі ведаў і духоўнай дзейнасці чалавека» [1, с. 13]. Названыя працэсы суправаджаюцца выпрацоўкай новых і ўдасканаленнем традыцыйных галіновых субтэрмінасістэм, што спрыяе ўзмацненню ролі ўнутрылінгвістычнай рэфлексіі ў навуцы пра мову і садзейнічае імкліваму развіццю лінгвістычнай тэрмінаграфіі.

Разам з тым тэрмінаграфія як новая навуковая дысцыпліна сутыкнулася з шэрагам праблем. Недадатковая распрацаванасць адпаведных тэарэтычных палажэнняў, незавершанасць даследаванняў па тыпалогіі тэрміналагічных слоўнікаў, адсутнасць агульнапрынятых крытэрыяў ацэнкі, выбару і абгрунтавання структуры слоўніка і адбору спецыяльнай лексікі для ўключэння ў слоўнік, а таксама прыняпаў выбару і афармлення інфармацыі пра спецыяльную лексіку [3, с. 10] прывялі да адсутнасці адзінства ў методыцы падрыхтоўкі і афармлення слоўнікаў. Дастаткова паказальна гэта праяўляецца ў неапраўданай разнастайнасці структуры слоўнікаў, «адсутнасці ўзаемасувязі паміж прызначэннем і кампазіцыяй слоўнікаў, выпадковасці выбару кампазіцыйных сродкаў» [3, с. 11].

Найбольш пашыранымі недахопамі сучасных тэрміналагічных слоўнікаў (паводле С. В. Грынёва-Грыневіча [3, с. 11–13]) з’яўляюцца наступныя:

а) непрадуманае сумяшчэнне ў межах аднаго слоўніка некалькіх лексікаграфічных функцый (што вядзе да пропуску многіх важных тэрмінаў пэўнай прадметнай галіны і перанасычэння слоўніка «баластавым» матэрыялам – агульнаўжывальнай лексікай і выпадковымі тэрмінамі з сумежных галін ведаў);

б) неадпаведнасць зместу і арганізацыі слоўнікавай інфармацыі прызначэнню слоўніка;

в) адсутнасць адзінства ў структуры і змесце аднатыпных спецыяльных слоўнікаў;

г) непрыдатнасць алфавітнага прынцыпу прадстаўлення лексікі ў слоўніку для выяўлення сувязей паміж паняццямі (што робіць немагчымым пошук патрэбнага слова па семантычных прыметах);

д) адсутнасць паказальнікаў;

е) непаслядоўнасць у адборы, аналізе і апісанні тэрмінаў у слоўніках (што вядзе да страты інфармацыі пры інверсіі словазлучэнняў, адсутнасці ў азначэннях звестак пра іерархічныя адносіны паміж паняццямі, памылковых варыянтаў перакладу і інш.);

ж) нездавальняльнасць спосабаў прадстаўлення марфалагічных і словаўтваральных характарыстык тэрмінаў;

з) недастатковасць і неадэкватнасць семантычнага апісання тэрмінаў (асабліва шматзначных);

і) неадпрацаванасць спосабаў прадстаўлення тэрміналагічных словазлучэнняў;

к) несістэмнасць у дэфініцыях тэрмінаў (няўзгодненасць паміж азначэннямі роднасных тэрмінаў у межах аднаго слоўніка, неадпаведнасць паміж азначэннямі тэрмінаў і значэннямі, у якіх гэтыя тэрміны выкарыстоўваюцца ў іншых слоўнікавых артыкулах, няўзгодненасць азначэнняў адных і тых жа тэрмінаў у розных тыпах спецыяльных выданняў і інш.);

л) неаднастайнасць у арганізацыі слоўнікавых артыкулаў, выбары памет і спасылак.

Такім чынам, дастаткова важнымі з’яўляюцца пытанні збыткунасці і недастатковасці рэестраў слоўнікаў, праблемы актуальнасці, семантызацыі, філіяцыі, упарадкавання сістэмы значэнняў, уключэння ў слоўнік экстралінгвістычнай інфармацыі і інш. Актуальнай задачай з’яўляецца распрацоўка асноў тэорыі лакальнай тэрмінаграфічнай сіметрычнасці

на падставе комплексу працэдур, якія дазваляюць канвертаваць тэрміналагічны матэрыял пры стварэнні біскапальных слоўнікаў.

Найбольш эфектыўным падыходам да вывучэння суадносін тэрмінапалёў і адпаведных тэрмінасістэм з'яўляецца структурнае мадэляванне на падставе тэзаўруса [2, с. 202], які вычляняецца са слоўнікавага або тэкставага матэрыялу на адной або некалькіх мовах. Такое «вычляненне», мадэляванне лінгвістычнай тэрмінасістэмы, на наш погляд, магчымае пры ўвядзенні паняцця *металінгвістычны кантынуум* і яго далейшым тэрэтычным абгрунтаванні.

Металінгвістычным кантынуумам мы прапануем лічыць сукупнасць рэстравых адзінак (лем) і іх варыянтаў, зафіксаваных і пракадыфікаваных у вызначаным мностве тэрмінаграфічных прац. Іншымі словамі, гэта «сумешчаныя» рэстры існуючых слоўнікаў лінгвістычных тэрмінаў, супастаўленыя паміж сабой з улікам канкрэтнай нацыянальнай традыцыі. Дадзенае паняцце звязана з разглядам суадносін пазнавальных метадаў, заснаваных на ідэі непарыўнасці, і метадаў, якія маюць дыскрэтны характар. Яно валодае шэрагам важных метадалагічных функцый, выступае неабходнай умовай паўнаты рэстра «ідэальнага» слоўніка і можа выкарыстоўвацца для распрацоўкі і аналізу прынцыпаў пабудовы макраструктуры лексікаграфічнай працы.

Тэрэтычнае абгрунтаванне паняцця *металінгвістычны кантынуум* абапіраецца на непарыўнасць і паступовасць кадыфікацыйных працэсаў у метамове лінгвістыкі і прадугледжвае плаўную лакалізацыю пралексікаграфаваных паняццяў у тэрміналагічнай прасторы.

У кантэксце распрацоўкі стратэгіі далейшага вывучэння лінгвістычнай тэрмінаграфіі важным уяўляецца даследаванне шэрага канстытуцыйных кірункаў, найбольш істотнымі з якіх будуць наступныя:

а) вызначэнне дакладных межаў і прадметнага аб'ёму паняцця *металінгвістычны кантынуум*;

б) тэрэтычнае абгрунтаванне прынцыпаў фарміравання металінгвістычнага кантынуума;

в–д) канструяванне зместавых, структурных і функцыянальных параметраў металінгвістычнага кантынуума;

е) распрацоўка працэдур супастаўлення характарыстык беларускага фрагмента металінгвістычнага кантынуума з іншымі (найперш рускім і ўкраінскім) [4].

Бібліяграфічныя спасылкі

1. Бацевич, Ф. С. Філасофія мовы. Історія лінгвофіласофських учень : підручник / Ф. С. Бацевич. – 2-ге вид., стереотип. – Київ : Академія, 2011. – 240 с.

2. Беляева, Л. Н. Переводной словарь в синергетическом аспекте: потенциал и применение / Л. Н. Беляева, К. В. Новикова // Актуальные проблемы современной переводной лингвистики : сб. науч. статей / редкол. : Л. Н. Беляева, Т. В. Бусел, Р. В. Детскина [и др.]. – Минск : МГЛУ, 2017. – С. 201–210.
3. Гринев-Гриневиц, С. В. Введение в терминографию: как просто и легко составить словарь : учеб. пособие / С. В. Гринев-Гриневиц. – 3-е изд., доп. – М. : ЛИБРОКОМ, 2009. – 224 с.
4. Дзятко, Д. Металінгвістычны кантынуум усходнеславянскіх моў у кантэксте тэрмінаграфіі / Д. Дзятко // «Дарагое мне – і маё – беларускае» : навуковы зборнік да 100-годдзя з дня нараджэння прафесара Ф. М. Янкоўскага / рэдкал.: Г. М. Валочка [і інш.] ; навук. рэд. Д. В. Дзятко. – Rīga : BVKI, 2018. – С. 409–414.

Лилия Дускаева

Санкт-Петербургский государственный университет
(г. Санкт-Петербург, Россия)

ВЫРАЖЕНИЕ ВОЛЕИЗЪЯВЛЕНИЯ В МЕДИАТЕКСТАХ: ЛИНГВОПРАКСИОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ

Исследуются особенности выражения волеизъявления в медиатекстах на основе лингвопраксиологического анализа, рассматриваются отдельные акцентуаторы проблемности и дается им характеристика.

Ключевые слова: медиакommunikация; волеизъявление; лингвопраксиологический анализ; акцентуатор.

Существенной частью профессиональной речевой работы медиатека является выражение волеизъявления. Волеизъявление – это одно из распространенных речевых действий, презентующих в медиатексте авторскую смысловую позицию. Ранее в функциональной грамматике рассматривалась императивная ситуация в качестве типовой содержательной структуры, включающей такие компоненты, как: 1) субъект волеизъявления (C1), 2) совпадающие или несовпадающие субъект-адресат (C2) и субъект-исполнитель (C3), 3) предикат, передающий содержание волеизъявления, исходящего от C1 и обращенного к C2, в котором C2 призывается к некой активности (в широком смысле), которая способна преобразовать в последующем ирреальную (пока еще в момент говорения) ситуацию в реальную [см., напр.: 2, с. 80]. В медиатекстах волеизъявление рассматривается нами как фрагмент речевой деятельности, что требует более детального раскрытия дополнительных